Zsidó vallás és kultúra 3.: Liturgia

BBN-HEB11-223.2, BBV-203.08, BMVD-203.08

Biró Tamás

Túl a péntek estén és a szombat reggelen

2018. május 17.

Praktikus dolgok (emlékeztető):

- A kurzus honlapja: http://birot.web.elte.hu/courses/2018-liturgia/

  Kurzusleírás: http://birot.web.elte.hu/courses/2018-liturgia/Liturgia.pdf

  Felhasználónév és jelszó?

- Biró Tamás: biro . tamas @ btk.elte.hu

  http://birot.web.elte.hu/, http://www.birot.hu/

- Fogadóóra: csütörtök 14.00-15.30 *(a 2018. tavaszi félévben)*

- Pótórák, ha elmaradnának órák.

  A március 15-i óra helyett: tartalék időpont referátumoknak.

A kurzus felépítése (emlékeztető)

1. Csütörtök 12.00 – 13.30:
   - Előadás
   - Szövegek közös megvitatása, diszkusszió
   - 5-10 perces referátumok

2. Opcionális héber szövegolvasás:
   - Szakosoknak, minorosoknak.
   - Javaslat: péntek 11.00 – 12.00.
   - Kérem, jelezzék, ha van igény!

3. Önálló munka otthon:
   - Szövegek elolvasása, preparálása
   - Alkalmi rövid beadandók
   - (Szakirodalom elolvasása)
   - Referátum és dolgozat elkészítése

4. Zsinagógalátogatás:
   - Min. 4 alkalommal (min. 1 péntek este és min. 1 szombat reggel).
   - Minél több, annál jobb!

Praktikus dolgok

Május 22., 10.00 – 13.00:

mindenki, aki feliratkozik!

Opcionális szövegolvasás:

- Szakosoknak és minorosoknak.
- Lásd az egyes prezentációk végén.

Megbeszélve:

- csütörtök 14.00 – 15.00, ill.
- péntek 12.00 – 13.00.

A nemszakosoknak is ajánlott, a szöveg alaposabb megismerése értekében!

Referátumok:

- Google docs: témák & időpontok.
- Segítség a téma kidolgozásához? Minél előbb beszéljenek velem!
- Cél: ízelítőt kapni + a többieknek ízelítőt adni egy témából. Átfedések lehetnek.
- 5-8 perc, nem kell teljességre törekedni.
- Handout vagy 2-3 dia.
- Utána megírni rövid dolgozatban (3-5 oldal), amit egymással megosztanak.

Időpontok

Fontos: a vizsgára mindenki hozzon magával imakönyvet!

Pótóra – referátumok:

- május 22., kedd, 10.00 – 13.00.

Szemináriumi dolgozatok leadása:

- május 28., hétfő.

Ezeket megosztjuk egymással.

- Vizsga (írásbeli):

- május 30., szerda, 10.00-12.00

valamint

- június 19 ., kedd, 10.00-12.00

Ajánlott szakirodalom a honlapon:

felh. név: *litur*

jelszó: *gia*

Zsinagógalátogatások: önállóan vagy közösen

Konkrétumokat folyamatosan egyeztetjük

<u>Jó alkalmak a tavaszi félév során</u>:

- Péntek esték
- Szombat délelőttök
- Vasárnap reggel
- Csütörtök reggel 9 h tanima OR-ZSE

- **Purim:** febr. 28. szerda este és márc. 1. csütörtök reggel
- **Svii sel peszah:** ápr. 6. péntek reggel
- **Savuot:** máj. 19. szo este – máj. 21. hétfő reggel

Dávid: az *askenázi, szefard,*

szefaradi stb. imkönyvekről

Reflexió

a félév során kitűzött célokra

A kurzus céljai

Liturgia: a zsidó vallás és kultúra alapszövege és alapélménye. Ezért:

- A liturgia alapjainak a megismerése:

  Megkerülhetetlen a Héber Biblia zsidó recepciójának, a rabbinikus irodalomnak, a zsidó vallástörténetnek, a héber nyelvű/zsidó szépirodalomnak, a zsidó művészeteknek, a kortárs zsidó vallási jelenségeknek… a megértéséhez!

- A liturgia további (önálló) megismerésének az előkészítése.
- Betekintés liturgia bölcsésztudományi kutatási lehetőségeibe:
  - A liturgia mint filológiai, irodalmi, nyelvészeti… eszközökkel kutatható szöveg.
  - A liturgia mint vallástudományi eszközökkel kutatható tevékenység.

Ami ez a kurzus nem akar lenni: kántorképzés, vallásos zsidók képzése.

A kurzus céljai

A kurzus végére a hallgatók a következő *ismereteket* és *készségeket* sajátítják el:

- Megismerik a zsidó liturgia szerkezetét, kialakulását, terminológiáját, valamint az imádkozáshoz kapcsolódó legfontosabb halákhikus alapfogalmakat.
- Megismerkednek a legfontosabb imák szövegeivel.
- Megtanulnak tájékozódni a zsidó imakönyvekben – sziddurban és mahzorban – és a zsinagógai istentisztelet, valamint paraliturgikus események alkalmával.
- Betekintést kapnak a liturgia vallástudományi kutatásának lehetőségeibe.

Hosszú távú cél:

- Felismerni a (vallásos és nem vallásos) zsidó irodalomban az imaszövegekre tett utalásokat.

Jegyszerzés

Sillabusz, amelyet tessenek elolvasni!
http://birot.web.elte.hu/courses/2018-liturgia/Liturgia.pdf

A jegyszerzés feltételei:

- az óra rendszeres látogatása,
- minimum négy alkalommal zsinagógalátogatás
  (amelyek közül legalább egy szombat reggeli és egy péntek esti alkalom), valamint
- minimum 50%-os teljesítmény (ld. alább).

A félévvégi jegy a következő részekből tevődik össze:

- **30%:** órai munka
  (szövegek preparálása, alkalmi beadandók és részvétel az órai diszkusszióban)
- **30%:** órai referátum és szemináriumi dolgozat
- **40%**: félév végén írt zárthelyi dolgozat.

Jegyszerzés

Sillabusz, amelyet tessenek elolvasni!
http://birot.web.elte.hu/courses/2018-liturgia/Liturgia.pdf

A félév végén írt zárthelyi dolgozat a következő ismereteket méri:

(1) az órai előadások és a hallgatói referátumok során elhangzott ismeretek,

(2) szövegismeret, szövegértés,

(3) zsinagógai tájékozottság.

A vizsga során az értelmezendő imák szövegét a hebraisztika szakos, valamint a hebraisztika és judaisztika minoros hallgatók héberül, a kurzust vallástudományi, bibliatudományi vagy közismereti kódon felvevő hallgatók pedig magyar fordításban kapják kézhez.

Túl a péntek estén

és a szombat délelőttön

egyéb alkalmak a zsinagógában

Előzetes tematika *(nem heti lebontásban)*

1. Bevezetés. Ima a Bibliában. Ima a rabbinikus hagyományban, a kavvana.
2. Az imakönyv szerkezete. A zsidó liturgia fő pillérei (Sma, Amida). Napi három ima.
3. A Sma és áldásai.
4. A hétköznapi Amida (Smone Eszré).
5. A szombati és az ünnepi imák szerkezete. Lekha dodi. Kiddus.
6. A reggeli áldások. Peszuké de-zimra.
7. Tóra-olvasás. Alenu.
8. Muszaf és neila.
9. Bencsolás és áldások.
10. Hallel és kiegészítések az ünnepi liturgiában.
11. Kaddis.
12. Középkori vallásos költészet: kinna, pijjut, zemirot.

Én ke-Elohénu

- https://www.youtube.com/watch?v=qmWUsSXmS9w

Kombinációs lehetőségek

Mi van, ha ünnep, félünnep vagy ros ḥodes esik szombatra?

- Saḥrit
  - Ha teljes ünnep: az ünnepi Amidába szombati betétek
  - Félünnep és ros ḥodes: szombati Amidába ünnepi betétek (*Jaale ve-javo*)

- Muszaf
  - Ha teljes ünnep: az ünnepi Muszaf Amidába szombati betétek
  - Félünnep: az ünnepi Muszaf Amidába szombati betétek

  (Balla, pp. 292–304)
  - Ros ḥodes: külön erre a célra írt Muszaf Amida

  (Balla, pp. 281–291)

Ünnepi specialitások

- Tóra-olvasás: szombat és jom kippur minḥa során is
- Hallel (ld. korábban)
- Ros hasana, jom kippur: leborulás a muszaf ismétlése során
- Mazkir (mazker, jizkor):

  peszaḥ utolsó napja, savuot (2.) napja, jom kippur, smini aceret
- Szukkot: hakafot *(körmenet a bima körül)* / hosanot *(költemények)*
- Purim: Megilla-olvasás
- Tisa be-av: Ékha (Siralmak, este) és kinot (délelőtt)

Paraliturgikus események:

liturgia a zsinagógán kívül

Paraliturgikus események

- Péntek esti kiddus
- Szombat déli kiddus
- Asztali áldás („bencsolás”)
  - Seva berakhot
  - Zemirot
- Ḥanukkai gyertyagyújtás
- Áldások különböző alkalmakkor:

  étkezések, illatok, látványok, hírek hallatára…

A tipikus sziddur szerkezete: *a gyakoritól a ritkáig*

- Hétköznapi saḥrit
- Áldások, egyéb mindennapi események
  (pl. étkezés utáni áldás, esküvő, körülmetélés… – imakönyvenként változik)
- Hétköznapi minḥa és mariv
- Péntek este: kabbalat sabbat, péntek esti mariv, péntek este otthon
- Szombat délelőtt
- Szombat délután és este
- Ros ḥodes: Hallel, muszaf, kiddus levana (a növekvő hold megszentelése) stb.
- Zarándokünnepek: amida (mariv, saḥrit, minḥa), muszaf amida, kiddus stb.
- Ros hasana, jom kippur, ḥanukka, purim

Viszlát jövő a pótórán!